

establishments of Ukraine in the 20th century: Olha Misechko (2011), Volodymyr Okolovych (2014), Olena Shmyrko (2016), Olena Shenderuk (2017).

Originality. *Analyzing the changes of curricula for foreign language teachers, the authors note the increasing importance of innovative technologies based on strong methodological skills, deep language knowledge with an accent on communication.*

Conclusions. *The authors argue that traditional basics are worth inheriting, including practical training (observation, assistant and teaching practices); proper organization of education process (professional staff of university chairs specializing in philological, methodological, pedagogical, psychological and innovation-technological disciplines); a balanced ratio between general educational, philological and methodological cycles in curricula, initial introduction to theoretical and further following of practical subjects; the growing role of professional life-long self-education and self-development.*

Key words: *foreign language teacher; professional training; training of a foreign language teacher; higher pedagogical educational establishments; curricula; learning process; cycles of study disciplines; historical aspect.*

Одержано редакцією 15.08.2017

Прийнято до публікації 29.08.2017

УДК 373.21:159.922.7 (045)

БОБРО Лілія Вікторівна,
аспірантка кафедри педагогіки, Ніжинський
державний університет імені Миколи Гоголя,
Україна

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ УМІННЯ ДОЛАТИ СТРАХ

Анотація. *Визначено й проаналізовано основні педагогічні умови ефективного формування вміння долати страх у дітей старшого дошкільного віку. Здійснено аналіз наукових підходів щодо створення й ефективного впровадження кожної визначеної педагогічної умови. Розглянуто основні установки щодо забезпечення визначених умов формування вміння долати страх у дошкільників. Розкрито принципи, на яких педагогам доцільно будувати виховний процес із формування у старших дошкільників уміння долати страх.*

Ключові слова: *страх; уміння долати страх; педагогічні умови; принципи формування вміння долати страх; диференційований підхід; казкотерапія; моделювання ситуації; вправлення; виховання; старші дошкільники.*

Постановка проблеми. *Сучасне соціальне середовище, у якому відбувається розвиток дитини старшого дошкільного віку, наповнене безліччю ризиків, загроз, небезпек, що спричинені агресивністю суспільства. Дошкільники мають вільний доступ до інформації про військові дії, смерті, поранення, терористичні акти, техногенні катастрофи, стихійні лиха. Герої сучасних мультфільмів і комп'ютерних ігор здебільшого характеризуються зловісним виглядом і жорстокістю. Ускладнює ситуацію надмірне матеріальне розшарування населення, невизначеність перспектив, емоційна напруженість дорослих і дефіцит часу, формалізація стосунків, жорстка регламентація буття, постійний поспіх. Сукупність усіх зазначених причин приводить до виникнення в дітей старшого дошкільного віку страхів, що негативно впливає на становлення особистості в цілому.*

Аналіз останніх досліджень і публікацій. *Особливості формування вміння долати страхи в дітей старшого дошкільного віку знайшли відображення у працях*

О. Кононко. Причини виникнення страхів досліджували Л. Акоюн, В. Корнілова. Характеристиці процесу виникнення й подолання страхів у дітей різного віку присвячено психолого-педагогічні праці Л. Аболіна, Л. Адаменко, А. Ананьєва, П. Анохіна, І. Беганцової, Н. Белянкової, Г. Бреслава, В. Вілюнаса, В. Гарбузова, Б. Додонова, О. Запорожця, О. Захарова, К. Ізарда, Є. Ільїна, Н. Карпенко, О. Кононко, А. Маркса, Л. Олійник, А. Орлова, Л. Орлової, М. Осоріної, О. Петрунько, А. Прихожан.

Мета статті – визначити і проаналізувати педагогічні умови ефективного формування в дітей старшого дошкільного віку вміння долати страх.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи проблему страхів і вміння їх долати дітьми старшого дошкільного віку, виявилось, що звичайні умови організації життєдіяльності дитини в сім'ї та дошкільному навчальному закладі не сприяють розвитку у старших дошкільників указанного вміння.

Згідно підходу О. Кононко [1, с. 26], центральною фігурою, «борцем із дитячими страхами» традиційно вважають дорослу людину, яка працює з цими почуттями, застосовує сучасні методи. Утім, якщо страх проявляється у старшому дошкільному віці, доцільно зробити відповідальною за його подолання саму дитину як свідому особистість, яка здатна мобілізувати свій внутрішній потенціал. Також О. Кононко зазначає, що опікуючись проблемою дитячих страхів і створенням сприятливих умов для формування в дошкільників уміння їх долати, доцільно керуватися такими установками: неприпустимо лякати дошкільників страхами заради досягнення їхньої слухняності; неправомірно соромити дітей за їхній страх; небажано залишати дошкільника наодинці з проблемою в незнайомій або надміру складній для нього ситуації.

Т. Зінкевич-Євстигнеєва [2, с. 183] зазначає, що одним із методів корекції дитячих страхів, що відноситься до арттерапевтичного напрямку, є казкотерапія – метод, що використовує казкову форму для інтеграції особистості, розвитку творчих здібностей, розширення свідомості, удосконалення взаємодії з навколишнім світом.

Згідно підходу А. Ковалевської [3], першим кроком у подоланні страхів є їх зображення. Наступним – моделювання виходу з ситуації, що викликає страх, напруження.

Б. Жеребковський [4] уважає, що виховний процес із формування у старших дошкільників уміння долати страх педагогам доцільно будувати на таких принципах:

- *науковості* (усі відомості, що пропонуються дошкільникам, повинні ґрунтуватися на науковому фактичному матеріалі);
- *доступності* (наукова інформація має бути адаптована до сприймання дітьми дошкільного віку, логічно структурована);
- *наочності* (інформацію, що надається дітям, доцільно супроводжувати демонстрацією наочного матеріалу, проведенням дослідів, прикладами з життя дітей, літературних джерел, використанням художнього образного слова);
- *системності* (нові знання повинні базуватися на загальних знаннях, які вже мають діти, сприяти формуванню в дошкільників уявлень і понять щодо фізичної, психічної та соціальної сфер здоров'я);
- *урахування індивідуальних особливостей* дітей (обов'язково враховувати індивідуальні можливості особистості);
- *активності особистості* (теоретичні знання доцільно закріплювати у практичній діяльності, створювати умови для самостійного пошуку дітьми фактичного матеріалу щодо формування складників здоров'я).

Умови оптимізації процесу формування вміння долати страх – це ті чинники, що стимулюють, активізують поведінку дітей, обумовлюють повніше виявлення їхніх можливостей і вмінь, не викликаючи, водночас, переобтяження ні дітей, ні педагогів.

Зважаючи на складність процесу долаття страху, його залежність від багатьох чинників, можна констатувати, що оптимізувати його не може одна педагогічна умова

чи декілька умов, які не пов'язані безпосередньо сутнісними зв'язками. Необхідний певний комплекс педагогічних умов, під яким розуміємо таку їх сукупність, у якій кожна слугує досягненню однієї з конкретних цілей на шляху до кінцевої мети. Так кожна попередня умова готує підґрунтя для наступної.

Аналіз досліджуваної проблеми дозволив виокремити і схарактеризувати *педагогічні умови* ефективного формування у дошкільників уміння долати страх.

Першою умовою є – *збагачення знань дітей про уміння долати страх, його значення в житті та ефективні способи звільнення від нього.*

Згідно «Базового компонента дошкільної освіти» у дитини слід сформувати вміння самостійно вирізняти основні небезпечні чинники довкілля; надати знання, як треба поводитися з незнайомими предметами і речовинами; навчити орієнтуватися у правилах поведінки з незнайомими людьми вдома і на вулиці; познайомити з основними запобіжними знаками дорожнього руху, міського і залізничного транспорту, хімічної та пожежної безпеки, безпеки ураження електрострумом; вивчити телефони основних служб допомоги, щоб за потреби дитина могла ними скористатися; розповісти про людей, які можуть допомогти у критичній ситуації, розвивати в дошкільників уміння швидко до них звернутися; дати уявлення про основні правила поведінки в екстремальних умовах; привчати до надання першої допомоги і самопомоги в разі травми, носової кровотечі, опіку, укусів тварин чи комах, травмування; культивувати навички безпечної поведінки при агресивному поведінні однолітків або дорослих [5].

Л. Лохвицька [6, с. 135] уважає, що в дошкільних навчальних закладах слід так організувати навчально-виховний процес, щоб діти отримували цікаву і доступну для їхнього сприйняття інформацію, задовольняли інтереси, з'ясували сутність речей навколишньої дійсності. Це, відповідно, сприятиме стимулюванню ціннісного ставлення до власного життя, виникненню адекватних реакцій на різноманітні чинники ризику для життя. Також Л. Лохвицька зазначає, що через організовану в дошкільних навчальних закладах життєдіяльність діти мають сприймати світ у його різноманітних формах, зв'язках і залежностях. Особливостями психічного розвитку дітей дошкільного віку є прояви ними допитливості та безстрашності, оскільки вони ще не здобули негативного життєвого досвіду. Саме тому ризик, що вони можуть потрапити в небезпечну ситуацію, оскільки ще не досить обізнані через свій вік із різними негативними чинниками, є великим. Навчити дітей орієнтуватися під час виникнення небезпеки – одне з важливих завдань. Цьому сприяють різні форми навчально-виховної роботи з дошкільниками, серед яких і використання творів художньої літератури. Цей різновид взаємодії вихователя з дітьми проходить у декілька етапів.

Наступною педагогічною умовою є *зведення з допомогою оцінювання авторитетних дорослих уміння дитини долати страх до найвищих цінностей, посилення відповідної мотивації.*

С. Михальська [7, с. 24] зазначає, що дорослі відіграють провідну роль у розвитку особистості дитини, навчають дитину правил поведінки, які організують її в повсякденних справах, налаштовують на позитивні вчинки. Висуваючи вимоги, оцінюючи вчинки, вони вимагають від дітей виконання правил. Поступово дошкільники починають самостійно оцінювати свої вчинки на основі власних уявлень про те, якої поведінки чекають від них дорослі й однолітки. Найближчим соціальним середовищем дитини є, як правило, сім'я. Тривалий час вона найвідчутніше впливає на формування її особистості. Особлива значущість сімейного мікросередовища пояснюється відносною самостійністю дитини, залежністю життя і благополуччя від піклування і допомоги дорослих людей, які її виховують. Такі впливи, як схвалення чи несхвалення батьків, є регулятором і стимулом нормального розвитку дитини. Від їх характеру залежить формування деяких властивостей дитини та її поведінки, у тому числі, й у стресових ситуаціях.

Т. Дуткевич [8] вважає, що саме оцінювання дорослого впливає на формування адекватного самооцінювання дитини та її поведінки в різних життєвих ситуаціях. У тричотири роки дитина тільки починає вирізняти деякі вміння, особистісні та пізнавальні риси, тому завищує свої можливості в досягненні результату, майже не вміє знаходити помилки в порівнянні зі зразком. Прагнення дорослого привернути увагу дошкільника до його недоліків сприймається останнім негативно як узагальнена особистісна оцінка зі значенням «поганий». За умови розвинутого досвіду спілкування дитина п'яти років знає про свої вміння, має деяке уявлення про пізнавальні можливості, особистісні риси, адекватно реагує на успіх і невдачу. У шість-сім років дошкільник усвідомлює свої фізичні, особистісні й розумові можливості, оцінює їх правильно. На основі знань і думок про себе в дошкільника розвивається найскладніший компонент самосвідомості – самооцінка. Вона багато в чому залежить від того, як дитину оцінює дорослий. Чим точніша й аргументованіша оцінка дія дорослого, тим сприятливіші умови формування самооцінки. Оцінка дорослого дитини повинна відігравати стимулюючу роль, мобілізувати зусилля дитини на отримання результату. Занижені оцінки дорослих мають найбільш негативні наслідки, знижують самостійність та ініціативність дитини.

Специфіка впровадження у практику моделі формування вміння долати страх зумовлює *вправління дошкільників в сім'ї та ДНЗ у вміннях реалістично оцінювати загрозу, підтримувати оптимістичне самопочуття, доцільно регулювати поведінку і приймати адекватні рішення.*

На думку О. Кононко [1], виховання в дітей 5-7 років уміння долати страх, передбачає: 1) розширення й поглиблення уявлень педагога про зміст і прояви вміння дошкільників долати страх; 2) уведення до плану педагогічної роботи проблеми страху і формування в дошкільників уміння їх долати як одного з актуальних виховних завдань; 3) розподіл вихованців на підгрупи за типовою поведінкою в загрозованих ситуаціях; 4) організація диференційованої роботи з кожною підгрупою дошкільників; 5) урізноманітнення технології формування в дітей 5-7 років уміння долати страхи в різних умовах життєдіяльності; 6) оновлення змісту, форм і методів роботи з батьками щодо виховання в дошкільників уміння долати страх.

Програма виховання й навчання має бути адресною, індивідуалізованою, ураховувати індивідуальні та вікові особливості дітей, рівень сформованості вміння долати страх кожного дошкільника. Тому наступною умовою визначено *впровадження диференційованого підходу до виховання вміння долати страх у дітей різного віку, статі та міри його сформованості.*

Диференційований підхід ґрунтується на визнанні дитини найвищою цінністю і спрямований на створення відповідних умов для становлення дошкільника як особистості, яка живе повноцінним життям, у якій збалансовані тенденції до самореалізації, саморозвитку і самозбереження. Основними способами спілкування дорослого з дитиною в такому разі є запрошення, співпраця, розуміння, визнання дитини такою, якою вона є, уміння стати на її позицію [9, с. 30].

Найважливішими завданнями навчально-виховної роботи, яка реалізує диференційований підхід до дитини, є: навчити жити у змінному, плінному світі, адаптуватися до змін, відчувати смак свободи, самоактивності, власної творчості, розвинути базис особистості культури, навчити бути частиною суспільства. Диференційований підхід базується на знанні індивідуальних особливостей дитини [10].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Для ефективного формування вміння долати страхи в дітей старшого дошкільного віку необхідно створити спеціальні умови, які забезпечать активізацію самосвідомості дітей, стимулювання їхньої суб'єктивної активності, створення відповідної мотивації, а також посприяти ефективній підготовці вихователів до діяльності щодо розв'язання заявленої

проблеми. Слід також залучити батьків до співпраці з дошкільним навчальним закладом для збагачення їхніх знань, набуття певних умінь і навичок щодо ефективного формування вміння долати страх у дошкільників.

Серед перспектив подальшого дослідження даної проблеми виокремлюємо роботу з вивчення інноваційних підходів щодо формування вміння долати страх у дітей молодшого дошкільного віку.

Список використаної літератури

1. Кононко О. Л. Навчаємо старших дошкільників відрізняти реальні страхи від уявних / О. Л. Кононко // Вихователь-методист дошкільного закладу : Щомісячний спеціалізований журнал. – 2016. – № 7. – С. 25–35.
2. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Формы и методы работы со сказками / Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева. – Санкт-Петербург : Речь, 2006. – 235 с.
3. Ковалевська А. О. Програма психологічної корекції страхів молодших школярів засобами образотворчої діяльності / А. О. Ковалевська // Психологія. – 2013. – № 10. – С. 188–189.
4. Жеребковський Б. М. Інструктивно-методичні рекомендації / Б. М. Жеребковський // Дитячий садок. – 2012. – № 4. – С. 26.
5. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні // Дошкільне виховання. – 1999. – № 1. – С. 6–19.
6. Лохвицька Л. Формування основ безпечної поведінки в дітей дошкільного віку (на матеріалі використання польської народної літератури) / Л. Лохвицька // Гуманітарний вісник (Педагогіка). – 2011. – № 23. – С. 134–138.
7. Михальська С. А. Вплив сім'ї на формування особистості дитини / С. А. Михальська // Вісник № 121. – Том II. – 2014. – С. 24.
8. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія : навч. посіб. / Т. В. Дуткевич. – Київ : Центр учбової літератури, 2012. – 424 с.
9. Киричук Т. В. Особистісно орієнтований підхід до дитини в освітньому просторі ДНЗ / Т. В. Киричук // Таврійський вісник освіти. – 2013. – № 4 (44). – С. 30.
10. Бондар С. П. Гуманізація процесу навчання в школі : навчальний посібник / за ред. С. П. Бондар. – 2 вид., доповн. – Київ : Стило, 2001. – 256 с.

References

1. Kononko, O. L. (2016). Teaching Preschoolers to Distinguish between Real and Fictional Fears. *Vyhovatel'-metodyst doshkyln'ogo zakladu (Preschool teacher)*, 7, 25–35 (in Ukr.)
2. Zinkevich-Evstigneeva, T. D. (2006). *Forms and Methods of Work with Fairytales*. St. Petersburg: SPB.: «Rech» (in Russ.)
3. Kovalevs'ka, A. O. (2013). Programme of Psychological Fear Correction in Preschoolers by Means of Visual art. *Psychologia (Psychology)*, 10, 188–189 (in Ukr.)
4. Zherebkovskiyi, B. M. (2012). Instructional and Methodological Guidance. *Dytyachyi sadok (Preschool)*, 4, 26 (in Ukr.)
5. Base Component of Preschool Education in Ukraine. (1999). *Doshkyln'ne vyhovannya (Preschool Education)*, 1, 6–19 (in Ukr.)
6. Lokhvytska, L. (2011). Formation of Behaviour-Based Safety in Preschoolers. *Humanitarnyi Visnyk (Humanities Bulletin (Theory of Education))*, 23, 134–138 (in Ukr.)
7. Mykhalska, S. A. (2014). Family Influence on Formation of Child's Personality. *Bulletin Visnyk (Bulletin Visnyk)*, 121, Vol II, 24 (in Ukr.)
8. Dutkevych, T. V. (2012). *Child Psychology*. Kyiv (in Ukr.)
9. Kyrychuk, T. V. (2013). Learner-Cetered Approach to a Child at Preschool. *Tavryiskyi Visnyk Osvity (Tavrya Education Bulletin)*, 4 (44), 30 (in Ukr.)
10. Bondar, S. P. (2001). *Humanization of the Learning Process at School*. Kyiv: Stylos (in Ukr.)

Abstract. *Bobro L. V. Educational Circumstances for Forming the Ability to Overcome Fear in Preschool-Age Children.*

Introduction. *A preschool-age child develops in the modern social environment full of risks, threats, and dangers, which are caused by social aggression. Preschoolers have free accesses to the information about military actions, deaths, wounds, acts of terrorism, industrial and natural disasters, etc. Cartoon and computer game characters are mainly represented as rude and have sinister appearances. The problem is intensified by social stratification, uncertain prospects, emotional intensity of adults, time pressure, and formal relations. As a result, fear is formed in preschool-age children.*

Purpose. *Define and analyse educational circumstances under which preschoolers successfully form their ability to overcome fear.*

Results. According to the research of preschoolers' fears and ability to overcome them, usual conditions of living environment in a family and at preschool do not contribute to the development of the ability. Educational circumstances for forming the preschoolers' ability to overcome fear are as following: enrich children's knowledge about the ability to overcome fear, its importance in life and effective ways to lose it; evaluate the ability as a core value with the help of authoritative adults; train preschoolers in a family and at preschool to assess threats realistically, to maintain positive energy, to regulate one's own behaviour and to make adequate decision; implement differentiated instruction teaching while forming the ability in children of different ages, sexes and levels of fear formation.

Originality. Meaning and structure of the notion 'the ability to overcome fear' are defined; criteria, characteristics, and levels of 5-7-year-old children's ability to overcome fear are determined; educational circumstances within the field are described; content, forms and methods of education relevant to the point are defined.

Conclusion. Special circumstances should be created in order to successfully form the ability to overcome fear in preschoolers. These circumstances should intensify children's consciousness, stimulate their subjective activity, form appropriate motivation, and provide effective teacher training concerning the described issue. The prospects for future investigation are seen in learning innovative approaches to forming the ability to overcome fear in preschoolers.

Key words: Overcome Fear; the ability to overcome fear, educational circumstances; principles of forming the ability to overcome fear; differentiated instruction teaching; modelling; exercises; education; Preschool-Age Children.

Одержано редакцією 08.09.2017
Прийнято до публікації 15.09.2017

УДК 378.1(045)

БРИЛЬ Юлія Олексіївна,
викладач кафедри теорії та практики управління,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря
Сікорського», Україна

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ДОКУМЕНТОЗНАВЧОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Анотація. Висвітлено сучасний стан наукового розроблення проблеми становлення й розвитку документознавчої освіти в Україні на засадах історико-педагогічних досліджень. Проаналізовано і схарактеризовано основні етапи тенецису документознавчої освіти, її кількісні та якісні показники. Розглянуто питання цілеспрямованого впровадження й реалізації компетентнісного підходу в систему професійної підготовки майбутніх документознавців, такий комплексний науковий напрям дослідження, як документознавча професіологія. Визначено новий етап розвитку процесу підготовки фахівців документно-інформаційної сфери. Доведено, що інтеграційні процеси освітнього простору визначають нові орієнтири розвитку документознавчої освіти, напрямки її оновлення та модернізації для здійснення професійної підготовки якісно нової генерації висококваліфікованих, ініціативних, високоінтелектуальних і творчих фахівців.

Ключові слова: документознавство; інформаційна діяльність; документознавча освіта; документознавча професіологія; компетентнісний підхід; освітній простір; професійні компетенції; ретроспективний аналіз; генезис; Україна.

Постановка проблеми. Нині інформація та інформаційно-комунікаційні технології стали невід'ємним складником сучасного інформаційного суспільства. Зростання ролі й збільшення обсягів інформації, зокрема документної інформації, як соціально значущого ресурсу, зумовлюють потребу в кваліфікованих фахівцях, які б мали високий рівень